Il-Ġenju ta' Mastru Indrì Borg
u l-bidu tal-Baned Maltin

Joe Miceli

artiklu mill-website tas-Sur Joe Miceli

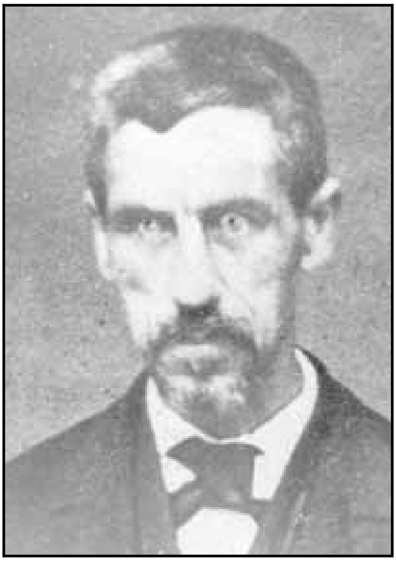

Indrì Borg (1818-1902)

Jekk il-Ġermaniżi jiftaħru li Beethoven kien ġenju mużikali għax kien trux, u kien jikteb dik il-kwalità ta' mużika, aħna l-Maltin ukoll għandna biex niftaħru b'dan il-persunaġġ, kif se taqraw iktar il quddiem. Forsi dan l-isem, Indrì, aktar konna nuzawh bħala kuljunazzjoni għal xi banda fqira, u konna ngħidu li qisha l-"Banda ta' Indrì". Iżda, verament, min kien dan Indrì? Twieled il-Belt Valletta nhar is-7 ta' Jannar ta' l-1818, waqt li tgħammed l-għada, 8 ta' Jannar. Iben Salvu u Antonia, imwielda Bonello. Ta' sentejn, Indrì, b'disgrazzja, tilef id-dawl t'għajnejh it-tnejn. It-toqol ta' din id-disgrazzja ma tantx tellef il-ħajja ta' Indrì, tant li ta' età żgħira, meta kien imur għall-quddies u kien jisma' dik il-mużika, kien jintebah u jagħraf l-istrument li jkun qed jindaqq. Kemm missieru, kif ukoll ommu, meta raw il-kapaċità tiegħu li jagħraf l-istrumenti, bagħtuh biex jistudja l-mużika għand wieħed mill-aqwa surmastrijiet popolari li kien hemm fil-Belt Valletta dak iż-żmien, is-Surmast Rull, fejn dan Rull kien ukoll *"Maestro di Cappella"* tal-kon-Katidral ta' San Ġwann. Għal xi żmien kien hawn min ħaseb illi kien Indri Borg li waqqaf l-ewwel banda formali f'Malta. Dan ġara minħabba dak li kiteb Dun Salv Ciappara fil-ġabra ta' tagħrif bit-titlu "Storia del Zebbug e la sua Parrocchia" mitbugħ fl-1881 fejn qal illi "l-ewwel banda nazzjonali saret f'Ħaż-Żebbuġ minn Indri Borg fl-1860". Aktar tard Pietru Pawl Castagna irrepeta dan it-tagħrif fil-ktieb tiegħu "Storja ta' Malta" ippublikat fl-1888 u żied jgħid li "din kienet il-bidu ta' kemm baned saru u għad isiru". Jirriżulta illi dan it-tagħrif la kien dokumentat u lanqas preċiż.

Robert Mifsud Bonnici fil-ktieb tiegħu "Storja tal-Mużika f'Malta u Għawdex" iġib ritratt ta' banda formali li fl-1847 daqqet fil-Belt Valletta fl-okkażjoni tal-ħatra tal-Gvernatur O'Farrell. Il-bandisti jidhru lebsin bis-surtun u warajhom jidher ukoll palk tal-banda. Barra minn hekk fl-arkivju tal-Parroċċa ta' Ħaż-Żebbuġ f'żewġ reġistri imsejħa "veneranda lampada" fejn jingħataw rendikonti separati tal-festi tal-Madonna tal-Karità u ta' San Filep, il-prokuraturi juru l- ħlasijiet li taw lil Mro Filippo Galea (bandmaster żagħżugħ mal-militar Ingliż) għal servizzi tal-'Banda San Filippo' mis-sena 1851 'il quddiem, f'dawn iż-żewġ festi. Mela anke f'Ħaż-Żebbuġ, qabel l-1860 kien hemm banda li mill-ammonti

imħallsa jidher li kienet waħda formali. Interessanti li fl-istess reġistri, isem Indrì Borg jibda jidher mill-1861 bħala d-direttur tal-Banda San Filippo. Jidher illi matul l-1860 Indri ħa f'idejh din il-banda u dam jidderiġiha sal-1868 meta ħalliha f'idejn ibnu Ġużeppi.

Mela x'wassal lil dawn iż-żewġ kittieba jagħtu l-unur tat-twaqqif ta' l-ewwel banda nazzjonali lil Indri Borg fl-1860? X'aktarx kien il-mod sistematiku ta' tagħlim tal-mużika, il-mod kif irriorganizza u kabbar il-banda li kien beda ħaddieħor u li hu kien ilu xi snin idoqq fiha, u l-prominenza illi ħadet din il-banda bis-saħħa ta' Indri li beda joħroġa ddoqq barra minn Ħaż-Żebbuġ. Sitt xhur wara li ħa f'idejh il-Banda San Filippo, Indri waqqaf banda fir-Rabat, illum magħrufa bħala L'Isle Adam. Anke hawn jidher li grupp ta' żgħażagħ Rabtin kienu diġà qegħdin jitgħallmu l-mużika, taħt Mastru Indrì qabel dik is-sena, u kienu diġà daqqew fil-festa ta' Santa Katerina taż-Żurrieq, iżda ma kinux bħala banda uffiċjali.

Għalkemm kien għami, Indrì Borg ma ħalliex dan id-difett ifixklu. Huwa għeleb din il-kundizzjoni billi fetaħ opportunitajiet ġodda waħdu, għalih innifsu, għax ħassu kapaċi, u għax ried jagħti kontribut lill-iżvilupp mużikali tal-pajjiż. Fit-tieni volum tiegħu "Rajt Malta Tinbidel", il-kittieb u ġurnalista Herbert Ganado jiddeskrivi b'mod ħelu l-ħiliet ta' Indrì Borg meta kiteb: *"L-ewwel noti fuq ir-ram semmagħhom lil pajjiżna dak ir-raġel għama li kien jismu Indrì."*

Indrì Borg twieled il-Belt Valletta, fil-parroċċa Dumnikana tal-Portu Salvu, kif kienet magħrufa l-Knisja u l-parroċċa dak iż-żmien u kif hawn min għadu jirreferi għaliha saħansitra sa llum. Indrì twieled tmintax-il sena wara l-miġja ta' l-Ingliżi f'Malta u kif għidna, ta' sentejn b'disgrazzja tilef id-dawl t'għajnejh. Ma nafux sewwasew x'kienet din id-disgrazzja, nafu żgur iżda li spiċċa għami miż-żewġ għajnejn. Madanakollu dak li ma setax jara b'għajnejh kien jarah b'moħħu għax żviluppa ħiliet li ssibhom għand ftit nies biss. Ta' tifel qalbieni li kien u bl-għajnuna kollha u l-imħabba ta' missieru Salvatore u ommu Antonia, Indrì ma ħalliex din id-disgrazzja titfgħu lura fil-ħajja u l-ambizzjoni prudenti tiegħu għenitu jibqa' miexi 'l quddiem.

Il-ġenituri tiegħu ntebħu dlonk li Indrì mhux biss kellu moħħu tajjeb imma kellu wkoll ġibda qawwija lejn il-mużika tant li sa minn età bikrija beda jagħraf il-ħsejjes ta' l-istrumenti mużikali ta' żmienu. Meta ommu u missieru raw l-imħabba kbira u ġibda qawwija li Indrì kellu lejn il-mużika, bagħtuh għand wieħed mill-aqwa surmastrijiet u għalliema tal-mużika fil-Belt Valletta, is-Surmast Rull u dan għaraf bilġri bil-ġenju ta' Indrì li kien dara jara b'moħħu minflok b'għajnejh u jitgħallem mingħajr taħbit ta' xejn. Indrì kien ukoll juri entużjażmu partikolari waqt il-lezzjonijiet ta' l-aktar suġġett għall-qalbu, il-mużika.

Għall-ewwel is-Surmast Rull beda jgħallmu jdoqq il-flejguta, (illum ngħidulu flawt), imma wara ftit beda jgħallmu wkoll il-klarinett li kien l-istrument li Indrì Borg kien l-iktar jagħżel u jħobb. Għad li tgħallem idoqq għadd ta' strumenti, fosthom il-kitarra, il-klarinett baqa' jdoqqu u jgħallmu saħansitra wara li sar surmast tal-baned ewlenin u magħrufa. Bla ma qatt biss ra partitura, Indrì Borg, seħħlu

Penitenza... wiċċu lejn il-ħajt

Kummenti ikomplu

jikteb "Trattat tal-Mużika". Mhux kif tgħallem il-mużika hu, imma kif seħħlu jgħallimha lil ħaddieħor u kif seħħlu jiddettaha. F'dan it-trattat, Indrì jfisser bil-Malti l-armonija, il-partituri u l-kuntrappunt.

Skond l-istoriku G. Faurè, fil-ktieb tiegħu "Storja ta' Malta u Għawdex", ir-raba' volum, Indrì Borg għamel fil-fatt, addattament ta' trattat miktub fl-1885, minn letterat u mużiċist ewlieni. Jekk tistaqsuni imma kif dan, għama u seħħlu jagħmel dawn l-affarijiet kollha u aħna jiġi żmien, fejn ma jkollna ħila nlaħħqu ma xejn, inwieġeb li mhux kulħadd jitwieled ġenju. Indrì Borg kiteb jew għamel arranġamenti mużikali ġodda għal diversi polki, valzi, kwadrilji, marċijiet, sonati u innijiet. Fost dawn l-innijiet li kiteb, l-ewwel wieħed iddedikah lil San Duminku, liema innu ndaqq u tkanta mit-tfal nhar San Duminku ta' l-1860, fil-Belt. Kiteb ukoll innijiet iddedikati lil San Filippu (fl-1864), lil San Publiju, lil Sant'Andrija kif ukoll lill-Madonna ta' Liesse. Il-versi ta' dawn l-innijiet inkitbu bit-Taljan minn Dun Ġużepp Zammit (Brighella), mill-Professuri Ċesare Vassallo u Antonio Crescimanno u oħrajn. Ilkoll nies kbar fil-kamp letterarju u mużikali. Nistħajjilkom tistaqsuni, imma ġaladarba kien għama, x'kien jagħmel biex jikteb il-mużika?

Kien jiktibha hu jew kien jiktibhielu ħaddieħor? Kif kien jasal li jaqraha u jifhimha? Nista' nweġibkom li Indrì kien jimxi fuq mużika ta' ħaddiehor u kien jikteb huwa wkoll. Il-mużika kien jiktibha fuq injama li kellha l-*Pentagramma*, ir-rig mużikali bil-ħames linji mħaffrin biex huwa jkun jista' jħosshom b'subgħajh. Nistgħu ngħidu li Indrì kien juża sistema primittiva ta' *braille*. Imbagħad kien jaqbad biċċiet tax-xama', li dejjem kien iżomm ħdejh, jagħmilhom boċċa boċċa ta' daqsijiet differenti u jwaħħalhom fuq ir-rig mużikali kull fejn ikun irid iqiegħed nota skond il-melodija li jkun qed joħloq. Wara dan, kien isejjaħ lil xi ħadd viċin tiegħu u jqabbdu jikkopja dik il–mużika fuq il-karta sabiex ħaddieħor ikun jista' jdoqqha. Wara li jkun semagħha, kien imbagħad jagħmel it-tiswijiet meħtieġa. Ngħidu li Alla jagħlaq bieb u jiftaħ mija.

Fil-każ ta' Indrì Borg nistgħu nikkonfermaw dan. Minkejja li d-dawl f'għajnejh mill-ġdid ma tahulux, tah għal mitt darba l-kuraġġ li ma jaqta' qalbu minn xejn u jħares dejjem 'il quddiem. Huwa tgħallem idoqq l-orgni imma mhux biss, għax għamel isem ukoll fix-xogħol tat-tiswijiet tagħhom. Minbarra l-orgni tal-katidrall ta' l-Imdina u ta' San Duminku tal-Belt Valletta, kif ukoll orgnijiet oħrajn imxerrdin ma' Malta kollha, Mastru Indrì jibqa' jissemma' għall-biċċa xogħol kbira li kellu sabiex jerġa' jarma mill-ġdid l-orgni tal-knisja Arċipretali ta' San Pawl Nawfraġu, il-Belt ukoll. Indrì Borg iżżewweġ lil Marianna, kunjomha xebba Ebejer, fis-sena 1848. Huma kellhom tifel li semmewh Ġużeppi. Meta tfarfar u tħarreġ sew fil-mużika kien iħażżeż fuq il-karta l-melodija mużikali miktuba minn missieru fuq lavanja speċjali.

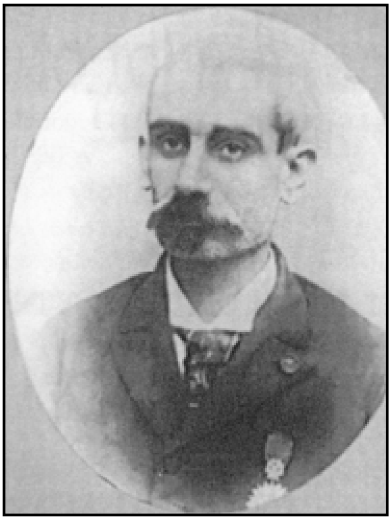

Minbarra l-ewwel tagħlim ma' missieru, Ġużeppi kompla jitħarreġ taħt is-Surmast Giuseppe Malfiggiani u l-Kanoniku Luigi Fenech sakemm ikkwalifika bħala surmast tal-banda.

Kien Ġużeppi, iben Indrì Borg, li fl-1874 waqqaf il-banda *La Stella*, li mbaghad saret *Nazionale* jew *Nazionale Vincitrice*. Kien ir-Re Dwardu ta' l-Ingilterra li bidlilha isimha f'King's Own. Ġużeppi ta bidu wkoll għall-Banda Prince of Wales. Mastru Indrì Borg naqqax ismu bil-kbir biex kompla jwaqqaf aktar baned organizzati f'pajjiżna. Riedhom komposti minn bandisti li jdoqqu dawk l-istrumenti li kienu jindaqqu fil-baned militari. Sadanittant Indrì kien tgħallem l-istrumenti kollha. Indrì Borg stinka biex laħaq fejn laħaq. Ismu kien sar magħruf ġmielu. Indrì Borg kien ifisser suċċess. Ma kellux bżonn reklamar. Kien bniedem b'ħafma doni sbieħ. Bħalma kibru l-baned u l-każini tagħhom matul iż-żmien. Qabel ma bdew il-baned formali, bandisti kienu aktarx joħorġu jdoqqu taħt xi niċċa ta' xi qaddis fil-kantuniera u fit-triqat tal-Belt, sabiex din il-banda forsi taqla' xi ħaġa u tkun tista' tgħix. Għall-bidu l-bandisti kienu ftit, xi tnejn idoqqu l-vjolin, wieħed jonfoħ fil-kurunetta, ieħor iħabbat fuq it-tambur flimkien ma' mużiċisti oħrajn. Il-popolarità malajr xterdet. In-nies kienu jħobbuh qatiegħ dan id-daqq. Kienu jagħtu xi sold b'riżq il-banda imma l-akbar qliegħ kien jinġabar minn xi sinjur jistieden il-banda ddoqq wara bieb daru. Il-baned prestiġjużi ta' Indrì Borg kienu jdoqqu wkoll meta mistiedna għal xi okkażjonijiet varji, imma partikolari bħal magħmudijiet, żwiġijiet, gradwazzjonijiet, insomma f'festi memorabbli li naturalment kienu jkunu okkażjonijiet mill-aktar sbieħ. Kienu jkunu mistiedna meta xi ħadd ikun ilu msiefer u jiġi mis-safar u kienu jilqgħuh bil-banda, xi ħadd li jkun rebaħ xi kawża fil-qorti, u okkażjonijiet ċelebri oħra.

B'xorti ħażina, minbarra l-mużiċisti ta' Mastru Indrì, feġġew oħrajn, li biex jaqilgħu l-għajxien tagħhom kienu jdoqqu fuq il-laneċ jew fuq il-ferrovija biex iferrħu lill-passiġġieri. Dawn kienu baned ta' kafkaf li kienu jdejqu u jiffittaw u jurtaw lil kulħadd. Tant li ġew ipprojbiti mill-pulizija minħabba l-ksur tal-paċi pubblika. Għalhekk ġara, li l-banda mgħallma li kellu Indrì Borg, issa ħadet isem ħażin għax għad li ħadem u ħabrek ħajtu kollha għall-mużika, Indrì qatt ma stagħna, baqa' fqir. Kif jiġrilhom dawk kollha li ma jaħdmux għall-ħxuna ta' bwiethom u l-ippuppar ta' żaqqhom, imma għax iħobbu xogħlhom u jemmnu fl-għemejjel tagħhom.Indrì Borg miet xiħ, fqir u għama, fl-Imgieret, f'Ħal Luqa, fil-għomor ta' 84 sena. Ibnu Ġużeppi kompla fejn ħalla missieru. Indrì Borg fl-isem tiegħu u fil-ħidma impressjonanti tiegħu fil-qasam mużikali ma jmut qatt. Indrì Borg għandu jingħaraf aktar biex fil-ġejjieni ismu jibqa' jitlissen u jidwi ma' kullimkien. Nies bħal Indrì Borg jagħmlu kuraġġ lil min jaqta' qalbu ma' l-iċken saram tal-ħajja. Ġenji mużikali ma jitwildux kuljum. Imma bħal u daqs Indrì Borg, ma jmutu qatt mill-memorja tagħna.

Riferenzi:

Kitba ta' Victor Scerrifil-gazzetta 'It-Torċa' tas-27 ta' Lulju, 2003.
P.P. Castagna, Storja ta' Malta (1888), it-tielet parti, p248
Dun Salv Ciappara, Storia del Zebbug e la sua Parrocchia, (1881)
Godfrey Farrugia, Philip Balzan, Philip Agius, Il-Grajja tal-Kazin Banda San Filep, l-ewwel taqsima, p18.
G. Faure', Storja ta' Malta u Għawdex, volum 4.
Robert Mifsud Bonnici, Storja tal-Mużika f'Malta u Għawdex, p13.
Herbert Ganado, Rajt Malta Tinbidel, it-tieni volum.
Ktieb tal-Festa 1995 tal-Każin tal-Banda Santa Katerina taż-Żurrieq.
http://www.freewebs.com/modessmusic/ilbidutalbandafmaltau.html